

Tvångsmedel – brottsbekämpning och personlig integritet

Iain Cameron, professor i folkrätt vid Uppsala universitet

Mikael Damsgaard (M), ledamot i justitieutskottet

Mattias Hjertstedt, universitetslektor vid Juridiska institutionen och anknuten till enheten för polisutbildning vid Umeå universitet

Lise Tamm, chefsåklagare, Riksenheten mot korruption vid Åklagarmyndigheten

Mikael Westerlund, advokat, Advokatfirman De Basso

Samtalet leds av *Emelie Lekebjør*, senior projektledare på SNS

Regleringen av brottsutredares tillgång till befintlig digital information

Mattias Hjertstedt

Universitetslektor, Umeå universitet

Om rapporten

- Bygger till stor del på befintlig egen forskning, men även på ny forskning (bland annat två nya tvångsmedel)
- Rapporten är en del av SNS forskningsprojekt Brottslighet och samhälle.
- Rapporten är rättsvetenskaplig = Analyserar det närmare innehållet i gällande rätt med hjälp av rättskällor.

Syfte och frågeställningar

Syfte: analysera den svenska rättsliga regleringen av brottsutredares tillgång till befintlig information i elektronisk kommunikationsutrustning.

Fyra frågeställningar:

1. Vilka möjligheter ger den interna svenska tvångsmedelsregleringen brottsutredare att få tillgång till befintlig information i elektronisk kommunikationsutrustning?
2. Vilka krav ställer artikel 8 i Europakonventionen på denna tvångsmedelsreglering?
3. I vilken mån tillgodoser den svenska tvångsmedelsregleringen Europakonventionens krav?
4. Hur kan svensk rätt hamna mer i linje med Europakonventionens krav?

Begrepp

- Brottsutredare = Här avses polis och åklagare.
- Elektronisk kommunikationsutrustning = all slags utrustning som kan användas för att kommunicera elektroniskt, till exempel datorer och mobiltelefoner.
- Tvångsmedel = Oftast intrång i grundläggande mänskliga rättigheter.

Fyra tvångsmedel

1. Beslag
2. (Reell) Husrannsakan
3. Genomsökning på distans
4. Hemlig dataavläsning (endast frågeställning nr 1)

Ämnets relevans

- Ämnet har tidigare inte behandlats i alla delar (två nya tvångsmedel).
- De aktuella tvångsmedlen kan utgöra kännbara intrång i grundläggande mänskliga rättigheter.
- Betydelse för brottsutredningars effektivitet:
 1. En oklar eller otydlig lagstiftning blir svår att använda sig av – risk för att brottsutredare inte vågar använda sig av tvångsmedlen.
 2. Om rättssäkerhetsgarantierna i lagstiftningen – till exempel rätten till domstolsprövning – måste förbättras är det viktigt att välja en effektiv lösning.

Resultat frågeställning nr 1

Vilka möjligheter ger den interna svenska tvångsmedelsregleringen brottsutredare att få tillgång till befintlig information i elektronisk kommunikationsutrustning?

- Hemlig dataavläsning är ett hemligt tvångsmedel, medan de övriga är öppna.
- Samtliga tvångsmedel ger en möjlighet att undersöka information som finns i eller är tillgänglig genom den elektroniska kommunikationsutrustningen, medan beslag därutöver ger möjlighet att omhänderta den elektroniska kommunikationsutrustningen.
- Husrannsakan och hemlig dataavläsning kan ge tillträde till fysiska lokaler.

Resultat frågeställning nr 1 (forts.)

- Beslag och husrannsakan ger endast tillgång till lokalt lagrad information, medan genomsökning på distans tar sikte på externt lagrad information.
- Hemlig dataavläsning är det enda tvångsmedel där det är tillåtet att komma åt information genom att använda tekniska hjälpmedel såsom att installera en programvara.
- Hemlig dataavläsning = Strängare förutsättningar gäller och fler rättssäkerhetsgarantier (till exempel domstolsprövning).

Frågeställning nr 2

Vilka krav ställer artikel 8 i Europakonventionen på denna tvångsmedelsreglering?

- I artikel 8 skyddas var och ens rätt till respekt för (1) sitt hem, (2) sin korrespondens, (3) sitt familjeliv och (4) sitt privatliv.
- Tre krav måste vara uppfyllda för att intrånget skall vara konventionsenligt: (1) det måste finnas lagstöd för åtgärden, (2) åtgärden måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle och (3) åtgärden måste vara motiverad av vissa angelägna ändamål.

Frågeställning nr 2 (forts.)

- Europadomstolen har tolkat artikel 8 i sin praxis.
- I sin praxis har Europadomstolen bland annat ställt upp tre krav:
 1. Tvångsmedelslagstiftning måste vara tillräckligt begriplig.
 2. Vid vissa tvångsmedel måste det finnas möjlighet till domstolsprövning, antingen genom att domstol fattar beslutet om tvångsmedel eller genom att det kan överklagas till domstol.
 3. Husrannsakens beslut måste vara tillräckligt specificerade.

Frågeställning nr 3

I vilken mån tillgodoser den svenska tvångsmedelsregleringen Europakonventionens krav?

- Bestämmelserna innehåller oklarheter som kan hamna i konflikt med kraven på begriplig lagstiftning. Svårbedömt var gränsen går.
- Avsaknaden av möjlighet till domstolsprövning kan hamna i konflikt med Europadomstolens krav. Sannolikt är svensk rätt konventionsstridig i vart fall beträffande husrannsakan.
- Beslut om husrannsakan och genomsökning på distans riskerar att hamna i konflikt med krav på preciserade beslut. Beror på hur besluten utformas i det konkreta fallet.

Frågeställning 4

Hur kan svensk rätt hamna mer i linje med Europakonventionens krav?

- Oklarheter: Klarare lagstiftning, klargörande rättspraxis
- Avsaknad av domstolsprövning vid husrannsakan och genomsökning på distans: Lagstiftning, rättspraxisutveckling, fördragskonform tolkning med myndighetsinterna åtgärder
- Avsaknad av domstolsprövning vid beslag som har upphävts: Lagstiftning, rättspraxisutveckling, fördragskonform tolkning, myndighetsinterna åtgärder
- Precisering av husrannsakens beslut: Preciserade riktlinjer, förbättrade kunskaper

Rekommendationer

Rekommendationer till lagstiftaren (regering och riksdag)

1. Gör en översyn av tvångsmedelsregleringen ur begriplighetssynpunkt.
2. Gör en översyn av vilka tvångsmedel som har alltför begränsade möjligheter till domstolsprövning utifrån europadomstolens praxis. Exempelvis anamma finsk lösning med bibehållen beslutsordning med domstolsprövning i efterhand.

Rekommendationer

Rekommendationer till beslutsfattare (i huvudsak domstolar och brottsutredare)

1. Tillämpa en försiktighetsprincip vid beslutsfattande av tvångsmedel, det vill säga till förmån för den som har drabbats av tvångsmedlet. En sådan princip förordas av Högsta domstolen.

Rekommendationer

Rekommendationer till brottsutredarna (poliser och åklagare)

1. Prioritera utbildningsinsatser avseende tvångsmedelsanvändning, till exempel hur husrannsakens beslut skall specificeras.
2. Upplys den som drabbas av beslag om möjligheten till domstolsprövning, så att denne hinner begära överprövning innan tvångsmedlet har upphört.

Kommande lanseringar

Februari: Vilka effekter har polisinsatser och övervakningskameror?

Författare: *Mikael Priks*, professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet

8 mars 10:15-11:30: Kan beteendevetenskap minska brottsligheten bland unga?

Författare: *Jens Ludwig*, professor i nationalekonomi, chef för University of Chicagos Crime Lab, Education Lab samt National Bureau of Economic Researchs arbetsgrupp om brottsekonomi.

